TYGODNIK KATOLICKI.

1868. Grodzisk, 9 października. №. 41.

Tygodnik katolicki wychodzi co tydzień w Piątek. Cena prenumeraty 1 Tal. ćwierćrocznie. Listy z zagranicy adresować należy do Poznania (Posen, Grand Duché de Posen). Redakcyja odbiera tylko frankowane korespondencyje. Rękopisy zwracają się tylko na wyraźne poprzednie żądania. Po użyciu ulegają niezwłocznie zniszczeniu.

ACTA

Tertiae Congregationis Decanorum,

habitae Gnesnae die 26. Augusti 1868.

Allocutio D. Archiepiscopi.

Dilectissimi Cooperatores!

Coelestis Boni Pastoris auxilio et gratia absolvimus hoc anno primam utriusque Archidioecesis Nostrae Pastoralem Visitationem; et quid cor Nostrum sentiat, quid optet, postquam et vestros labores, et gregis Nostri dispositiones necessitatesque propius cognovimus, hodie in venerabili vestro conventu enunciare vehementer percupivimus. Magno hinc gaudio redeuntem diem salutamus, qua Deus, bonorum omnium largitor, dat Nobis praesentia vestra laetari, conceditque, ut vos omnes simul alloqui, animique sensus vobis in sincera charitate possimus aperire.

Prae caeteris urget Nos, Fratres Dilectissimi, necessitas debitas vobis referendi gratias pro diligentia, assiduitate et zelo, cum quibus explere adnitimini gravissimum procul dubio in excolendis christianis plebibus speciali vestrae curae concreditis, officium. Vidimus Nosmetipsi, quomodo propria commoda spernentes, saepe etiam physicae infirmitatis immemores, non parcitis labori, pondusque diei et aestus constantes sustinetis, dummodo obligationibus vocationis vestrae faciatis satis, populusque fidelis spiritualibus non fraudetur subsidiis. Ille, pro cujus gloria et honore haec agere vosque impendere et superimpendere non haesitatis, sit, Dilectissimi Cooperatores, merces vestra magna nimis.

Et profecto, talia a vobis exigit Deus, qui vos per paroecias voluit gregis sui esse rectores; exigit nempe, ut verbo et exemplo ad christianam vitam agendam assidue populum excitetis, ut Sacramenta, sine quibus salutem aeternam consequi nequit, semper libenter et sancte ei administretis, ut Sacrificia pro eo cum magna pietate et animi fervore offerre non desinatis, ut vitia quae passim enascuntur, priusquam excrescant, eradicare conemini, ut Dei cultum, ecclesiarumque, quae domus Altissimi sunt, nitorem decoremque zeletis, ut sitis infirmo solatium, debili adminiculum, erranti lux, peccatori ad conversionem stimulus, et justo ad perseverantiam et in virtutibus progressum perenne adjumentum.

Ubi fideles in animarum suarum rectoribus haec omnia inveniunt, ibi regnum Dei floret, pax sancta imperat, desunt scandala, et bona cuncta felix accipiunt incrementum. Sane, non sine maxima animi Nostri jubilatione, nonnullas ex perlustratis per Nos paroeciis reperimus ita constitutas, ut nesciremus, an plus parochi omni laude majorem zelum et vitae integritatem, ac parochianorum optime compositos mores aedificantemque pietatem commendare, an potius in humilitate cordis Dei Omnipotentis, qui totius boni supremus est Artifex, misericordiam adorare et exaltare deberemus.

Quod vidimus nonnulis locis, hoc ut ubique obtineat, vos Dilectissimi Cooperatores efficite. Singulas decanatuum vestrorum parochias nomine Nostro visitantes, in singulis addite parochis populoque animos, ut omnes ultimum respicientes finem, quae sui sunt muneris sedulo diligenterque adimpleant, atque meminerint, viam quae ducit ad vitam, esse viam mandatorum Dei et Ecclesiae, et nonnisi strenue in eadem perseverantes accepturos esse bravium.

Praesertim vero satagite, ut templa Dei, quae in Visitatione Nostra Pastorali tam pulchra, nitida et exornata invenimus, in eadem semper munditie a vobis asserventur, utque in ceteris decanatuum vestrorum parochiis non dissimili cura ad eum, qui tam sancta loca decet, statum deducantur. Vigilate. ut omnis ecclesiastica suppelex, ornamenta videlicet et vasa sacra, et qaecumque ad cultum divinum inserviunt, nunquam adhibeantur immunda, squalida, pannosa vel fracta, aut sacrorum rituum venerandis regulis non consona. Nam externus in rebus quae ad divinum cultum pertinent, ordo, non solum interioris dispositionis ipsius sacerdotis fidelem refert imaginem, verum etiam ad augendam in populo et fovendam devotionem atque pietatem mirum in modum conferre dignoscitur.

Ast si materialis templi, in quo habitat Deus, splendor cordi nobis esse debet, quanto magis adlaborandum, ut sanctuaria Ejus viva, corda scilicet hominum, peccatorum labe expurgata omni virtutum genere exornentur, et jugi verbi Dei praedicatione atque Sacramentorum frequenti perceptione corroborentur, ne tot periculis undequaque circumdati paulatim in fide tepescant, et moderna corruptione tamquam contagio infecta ruant in vetitum nefas.

Et quoniam, Dilectissimi Fratres, adolescens cum senuerit, non recedet a via sua, ideo infantium et adolescentium praesertim habenda est nobis cura, eorumque christianos fingere mores paterno et diligenti studio debemus. Bona semina virtutum, quae in tenera aetate in eorum cordibus seminaverimus, fructus suos in temporis decursu Dei adjuvante gratia ferent, et si aliquando procellis hujus saeculi jactati juvenes a recto deflectent tramite, facilius redibunt ad cor, recordati pacis et consolationis, quibus fruebantur, dum in statu coelestis gratiae manebant.

Sit igitur vobis peculiare studium, infantes parochialium scholarum saepe invisere, et ubi rerum sinunt adjuncta, per vosmetipsos vel per coadjutores vestros sacerdotes, prout Praedecessorum Nostrorum praecribunt ordinationes, in sancta doctrina et religione instruere. Dum autem videritis intellectum infantium jam sufficienter explicatum, ita ut discretionis sint ipsi capaces, et boni malique reddere sibi sciant rationem, ad Poenitentiae Sacramentum magna cum sollicitudine eos praeparate et admittite, ut gratia sacramentali corroborati in vitae innocentia et puritate facilius, diutius, et utinam semper conserventur.

Tempestivum infantium ad primam Confessionem accessum rem tanti esse momenti judicamus, ut speciali dereto mox vobis proponendo ea statuere deliberaverimus, quae in gravi hac materia in Archidioecesibus Nostris volumus observari. Reprobamus etenim Dilectissimi Cooperatores, abusum expectandi decimum tercium et nonnunquam decimum quartum aetatis annum, antequam ad poenitentiae tribunal admittantur infantes; quoniam experientia edocti sumus, malitiam nescire impedimenta temporis, et animos parvulorum, si diu in vinculis detineantur peccati, difficilius eisdem liberari.

Labor iste pastoralis circa teneras vites abundantem sine dubio promittit in futuro vindemiam; sed non ille solus est, cui insistere debemus. Excolenda est etiam vinea ad producendos racemos jam apta, et adnitendum, ut uvas afferat, non labruscas. Equidem possumus himillimas Deo agere gratias pro innumeris spiritualibus donis populo nostro collatis. Sunt enim dioecesani nostri per misericordiam Salvatoris Nostri Jesu Christi in sancta fide firmi et stabiles, et sanctae Matri Romanae Catholicae Ecclesiae, si paucos demamus, sincere addicti. Mores eorum, ruri praesertim, sunt casti et boni; animi autem pacis et tranquillitatis amantes. Reddunt fideliter quae sunt Caesaris Caesari, et quae sunt Dei Deo. Si in oppidis et civitatibus non eadem omnino est ratio, hoc forte prae ceteris tribuendum abominando illi contra omnem civilem, politicam et ecclesiasticam auctoritatem seditionis et rebellionis spiritui, qui praeteritis temporibus homines, seipsos politiores autumantes, etiam apud nos pervasit, et omnis mali tam spiritualis quam temporalis in individuis, in familiis et in societatibus, ubique nostra aetate nunquam satis deploranda est origo. Non diffidimus tamen, etiam in oppidis hujuscemodi omnia in melius progrediente tempore mutatum iri, ex quo praesertim vos omnes, charissimi Nostri in sacerdotio Christi Fratres, Archipraesulis vestri monitis obtemperantes, ejusque vocem ex corde secuti, a quibuscumque negotiis quae hoc spiritu inspirata vel erant vel esse videbantur, pro majori religionis apud nos bono, retraxistis manus, salutare ceteris conversatione vestra exhibentes exemplum.

Sed in illo quoque, quod superius laudabamus, placido mari inveniuntur scopuli, in quibus nimis frequenter naufragium faciunt piae atque devotae parochianorum vestrorum animae. De ebrietate loquor cujus memineram in anteriore nostra Congregatione, quamque unicam fere dixerim generalius grassantem in utraque Archidioecesi Nostra moralem infirmitatem. Hoc vitium eradicare omni studio, omni diligentia totis viribus adlaboremus. Nil etenim hoc vitio ruricolis Nostris exitiosius, nil animabus eorum, immo corporibus magis damnificum. Ebrietati dediti gratia privantur sanctificante, et in pessimos prorumpunt excessus; spoliantur identidem comparatis in sudore vultus materialibus bonis, et una cum familiis suis summae exponuntur egestati; sanitas vel ipsa amittitur, et sinceritas sanguinis in parentibus adulterata in detrimentum quoque cedit miserae sobolis. Hos tristissimos ebrietatis effectus saepe saepius in mentem parochianorum vestrornm revocate, nec cessetis eos avertere non solum ab abusu inebriantis potus, sed ab usu ipso, qui ad abusum facilem pandit viam; atque obsecrate, ut fugiat loca illa, ubi venales proponuntur incautis hujuscemodi potiones.

Cum autem probe noscamus, Temperantiae Sodalitates, Ecclesiae adprobatione honestatas, spiritualibusque ditatas gratiis, optime conferre ad extirpandam ebrietatis pestem, volumus ut eaedem in omnibus Archidioecesium Nostrarum parocciis erigantur foveanturque. Quapropter decretum desuper in hodierna Congregatione nostra ferre statuimus simulque generalia promulgabimus statuta pro Sodalitatibus Temperantiae, brevem ad usum Cleri Nostri adjungentes instructionem, ut omnes Sacerdotes uniformem hac in re sequi valeant praxin. Et quia Societas de qua loquimur, prout Ecclesiae auctoritate probatur, omnem adustarum sive crematarum potionum excludit usum, ex se patet, rejiciendam esse illorum sententiam, qui putant, sodalibus concedi posse licentiam, ut moderate eisdem datis in circumstantiis utantur.

Aliud venit, de quo vobis verba facera necessarium existimamus. Solemnium Indulgentiarum, quae per ecclesias nostras passim per annum celebrantur, antiqua documenta maxima ex parte perierunt, adestque pro nonnullis ratio dubitandi, an unquam concessae fuerint, inde praesertim, quod erronea apud plures obtinet hic opinio, diebus festis Patronorum Ecclesiae vel Dedicationis de jure Indulgentias plenarias lucrari posse fideles. Insuper nonnullae Indulgentiae regularibus familiis, quae olim ecclesias nostras possidebant, a Sede Apostolica concessae, adhuc vigere creduntur, quamvis familiae ipsae discesserint; alia tandem haud raro inveniuntur dubitationis motiva. His rationibus permoti, et timentes ne fideles curae Nostrae concrediti pretioso plenariae Indulgentiae beneficio, quod adipisci se posse credunt, et quod vel jam extinctum est, defraudentur, rem ad Sanctitatem Suam detulimus, simulque deprecati sumus facultatem dubias omnes Indulgentias auctoritate Ejus delegata sanandi, vel quantum opus foret, easdem de novo impertiendi. Summus Pontifex tamen humillimas preces Nostras rejecit, atque singulos casus Sibi jussit exponi, ut Ipse suprema auctoritate Sua quae sananda forent sanaret, quae de novo concedenda concederet. Cui mandato, ut a Nobis fieri possit satis, decretum amodo vobis proponendum publicare constituimus, quo omnibus ecclesiarum rectoribus obligationem imponemus, Nobis in praescripta forma referrendi, quod, quales et quibus diebus Indulgentiae in eorum respective ecclesiis celebrentur, ut re cognita opportunam Sanctae Sedi faciamus relationem postulationemque. Distribuemus itaque vobis, Dilectissimi Cooperatores, tot in duplo schemata paucis notis a tergo illustrata, quot in districtibus vestris existunt parochiae; vestrumque erit, prout dicetur in decreto, eadem

parochis condecanalibus in duplo pariter tradere, ut unusquisque in schematibus suis qua erunt exponenda describat. Interea tamen, quoadusque nimirum Sanctae Sedis advenient responsa et gratiae, nil innovare permittimus, sed eadem festa, eodemque quo hucusque modo in posterum etiam erunt ubique celebranda.

Adjiciemus denique tribus, de quibus supra locuti sumus decretis, alia duo, unum ad tollendum usum osculi patenae, alterum separationem loci pro sepeliendis infantibus non baptizatis in coemeteriis, respiciens. Obsequium Nostrum erga regulas Ritus praescriptaque Ecclesiae, ut utrumque feramus exigit.

Non plura hodie proponemus vobis, Dilectissimi Fratres, quia lente progredi prudentiae est, et securius tangitur meta, cum non omnia simul oppetuntur obstacula. Meta autem nostra, sanctificatio nostra est, sanctificatio commissi nobis populi. Hinc si succrescentem generationem ad prima Sacramenta reconciliationis et gratiae paulo citius praeparando in innocentia vitae hoc supernaturali medio tempestive roboraverimus; si amoverimus a populo christiano ebrietatis vitium, tot aliorum originem et causam; si credentibus multiplicaverimus poenarum pro peccatis incursarum legitimae relaxationis occasiones; si tandem unum alterumve de medio sustulerimus minus laudabilem in sacris rebus usum: non manebit sine fructu hodiernae Congregationis nostrae qualiscunque labor. Faxit Deus, ut ita eveniat, utque praesens noster conventus novo nos inflammet zelo, novasque addat vires, ut recte in omnibus operantes consummemus cursum, repositamque a misericordiarum Patre recipiamus coronam.

Modo procedemus ad propositionem Decretorum.

His dictis D. Archiepiscopus Decreta praeparata perlegit, quae praevia discussione desuper facta praesentibus unanimiter placuerunt, et promulgata legum dioecesanarum vim obtinuerunt.

Inter discussionem sequentes propositiones a DD. Decanis factae sunt:

1, a Decano Kempensi: ut speciali lege sanciatur, ut infantes scholas elementares frequentantes, aeque ac gymnasiorum discipuli, statis temporibus regulariter ad S. Confessionem et Communionem accedant;

2, a Decano Rogoviensi: ut D. Archiepiscopus pro infantibus utriusque Archidioecesis ad primam Communionem accedentibus Indulgentiam plenariam a S. Sede impetrare dignetur;

3, a Decano Lvovecensi: ut beneficiati, qui propria negligentia aedificia ruralia suorum beneficiorum ad ruinosum statum venire passi sunt, ab Auctoritate dioecesano compellerentur, ut eadem propriis expensis ad bonum statum restituerent; alii autem Sacerdotes, qui praeter beneficium suum curatum, aliud beneficium per modum sive affiliationis sive administrationis, adnexum sibi habent, et passi sunt, ut aedificia ejusdem ruralia aut in parte aut omnino destruerentur, unde reditus notabiliter diminuti sunt: ab eadem Auctoritate adigerentur ad aedificia illa propriis pariter expensis reaedificanda.

Ad propositiones supradictas, quibus omnes adstantes annuebant, D. Archiepiscopus declaravit:

ad 1: proxime sequente Congregatione Decanorum se decreto speciali provisurum;

ad 2: se rem maxime approbare, et Indulgentiam a S. Sede expetiturum;

ad 3: rem maxime esse momenti, atque dignam, quae mature perpendatur.

Postea D. Archiepiscopus verba fecit: de necessitate strictae observationis legum, decretorum, aliarumque dispositionum ab Auctoritate dioecesana editarum, praesertim quoad Olea sacra tempestive renovanda, quoad pecunias collectas statis temporibus regulariter remittendas, quoad confirmandos rite examinandos, dum chartulae eis distribui debent; de Visitatione Pastorali proximo anno a se peragenda, et paroeciis, quas per se visitare constituit; de Visitationibus a Decanis peragendis, ut maxima religione et diligentia fiant, neve Decani hoc anno dimidium paroeciarum suorum resp. decanatuum visitare praetermittant; de majore diligentia adhibenda, ut in Archidioecesi Gnesnensi fideles ad congerendas eleemosynas pro obolo S. Petri, quae nostro tempore tanquam documentum confessionis fidei catholicae quodammodo considerari possunt, efficacius moveantur; et tandem de necessitate, ut parochiani onere fabricae, unde maxima tam in ipsos, quam in Ecclesiam mala redundare solent, liberari aliquando possint: quae ultima res omnium animos maxime occupavit, omnesque uno ore declaraverunt, Clerum dioecesanum onus hoc libenter in se suscepturum, rogaruntque D. Archiepiscopum, ut modum excogitaret, quo saluberrimum hoc consilium suo tempore et sine Cleri nimio gravamine ad effectum perduci posset.

His peractis D. Archiepiscopus Illmis Capitulis Metropolitanis Decanisque praesentibus grates suas exsolvit pro zelo, pietate atque religione, manifestatis in deliberationibus hujus Congregationis, gratisque Deo Optimo Maximo actis, sessionem finitam declaravit.

Inde Illmus ac Revmus D. Zienkiewicz, Praep Inf. Capit. Metr. Gnesn. sequentibus verbis D. Archiepiscopum allocutus est:

„*Celsissime Domine!* Quod amplissimis Praedecessoribus Tuis, optime de Ecclesia meritis, solemne erat, omne tempus publico bono vindicare et consecrare, idem Tibi, C. D., singulare negotium est et studium, pro Ecclesia ad ejus utilitatem, omnem curam referre, et catenatos fere labores ponere et insumere, ut omnes summi Pastoralis officii Tui partes implere possis. Hoc est nomen, ut ita ingenue dicam, et omen Tuum. Tuorum bene gestorum praemiis Deus, judex justus, deese non poterit, a quo Tibi, C. D., annos seros et faustos apprecamur, ut in ea consilii arte quam sustines, diutissime perstare, atque in omnes occassiones tuendae Ecclesiae et regendi gregis Christi, eadem qua hactenus sedulitate circumspicere et incumbere valeas, donec omnibus in optatum ordinem reductis, portum desideratissimum et Tuis molestissimis laboribus debitum laetus nanciscaris. Nulla certe aetas, nulla temporum oblivio obruet Tuae praeclarae vigilantiae monumenta, nec vetustas ulla Tui Pastoralis zeli memoriam conficiet. Excipe igitur a nobis hodie dignas memori de pectore grates, utpote nostrae erga Te, C. D., summae aestimationis et observantiae argumentum, ea qua praestas benignitate,

qua nos omnes ad Tuas praeclaras virtutes celebrandas magis ac magis excitas atque excitabis."

KORESPONDENCYJE.

(τ. χ.) **Z Francyji.**

Żył w ośmnastym wieku człowiek wielkiego rozgłosu, wielkiéj sławy i wielkiéj powagi w Europie. Literat, poeta, filozof, encyklopedysta, używał w świecie tak znakomitéj opiniji, że go zwano *królem Wolterem*. I rzeczywiście można powiedzieć, że był królem pod wielu względami, a powaga jego często była więcéj niż królewska: jednym pociągiem pióra mógł on obalać przedsięwzięcia monarchów: można było powiedzieć o nim jak poeta nasz powiedział o Carze moskiewskim:

„Skinie ręką — tysiąc kibitek na Sybir poleci,
Zmarszczy brwi — tysiąc matek płacze swojich dzieci."

To też monarchowie starali się niejako o potwierdzenie swych czynów przez Woltera, aby w ten sposób oczyścić się ze swojich brudów w opiniji publicznéj. Szczęściem dla nich *król opiniji* nie był bardzo trudnym w tym względzie. Gdzie chodziło o przyjaźń głów koronowanych, gdzie sławny filozof spodziewał się jeszcze jakiéj korzyści materyjalnéj, a szczególniéj gdzie widział, że sprawa religiji i Kościoła może być narażona na szwank, tam dawał chętnie swoje poparcie, tam zniżał się do najpodlejszych pochlebstw, niegodnych już nie mówię sławnego filozofa i poety, ale ostatniego pismaka, co sklejoną odą chce sobie zyskać opiekę jakiego mecenasa. Pokazało się to najlepiéj w sprawie Polski, któréj podział przypadł właśnie w latach, w których zgrzybiały ateusz przeżuwał resztę dni swojich na ziemi. Wpadła mi w ręce broszura już w czasie ostatniego powstania wydana we Francyji przez ks. Perreyre, w któréj autor przytacza listy Woltera pisane do Fryderyka II i Katarzyny II wraz po dokonaniu piérwszego rozdziału Polski. W tych listach pokazują się uczucia, jakiemi sławny ateusz pałał względem nieszczęśliwéj Polski, i co myślał o sprawie naszéj. Nie mogę się powstrzymać od przytoczenia tu wyjątkow, które nas najbardziéj interesują. Czytelnicy, którzy raczą rzucić łaskawym okiem na moją korespondencyją, niech mi wybaczą, że obecna składać się będzie prawie z samych wyciągów. Dla tego, którzy mieli zawsze zdrową opiniją o Wolterze i o jemu podobnych filozofach, posłużą one za argumenta okazujące dostatecznie tło duszy jego; ci, co przez modę lub zaślepienie oddawali hołd uwielbienia królowi opiniji w ośmnastym wieku, przekonają się, czy godzien najmniejszego szacunku umysł, który mógł się tak haniebnie natrząsać z naszéj nieszczęśliwéj ojczyzny.

Po piérwszym podziale Polski Fryderyk II kazał wybić medal na pamiątkę tego zdarzenia. Medal przedstawiał z jednéj strony portret króla, a z drugiéj mapę prowincyji zabranych przez Prusy, które Polska oddawała w ręce króla. Wolter otrzymawszy jeden taki medal, pisał do króla w ten sposób: „N. Panie! medal jest piękny, dobrze odbity, napis szlachetny i prosty. Ale szczególniéj mapa, którą Prusy dawniéj polskie przedstawiają, swemu Panu sprawia wrażenie. Dziękuję W. kr. Mości za to cacko północy, trudno obecnie na południu znaleść coś podobnego. — Ta Polska to prawdziwy pasztet królewski, którego migdał rozdzielony został na trzy części*)........... I tak N. Panie stajesz się założycielem wielkiéj potęgi; trzymasz w twym ręku szale losów Europy, a Rosyja staje się nowym światem. Także się wszystko zmieniło i jak się mam za szczęśliwego, że mogę oglądać te wielkie wypadki! Nie wiem, kiedy się zatrzymasz N. Panie, ale to wiem, ża orzeł pruski pójdzie daleko. Błagam tego orła, aby z wysokości wśród których szybuje, raczył rzucić na mnie nędznego jedno z tych spojrzeń, które ożywiają geniusz gasnący... Rzucam się do stóp Twojich jak przed 30 laty, ale teraz znacznie osłabiony. Skoro będę chciał odzyskać sił cokolwiek, spojrzę na *regno redintegrato**)

Ferney 16 paźdź. 1762.

Twój stary bałwochwalca. —

Z tego samego miejsca w miesiąc potym, Wolter dziękując królowi za przysłany sobie przezeń serwis z porcelany pruskiéj, tak pisze: „N. Panie, wczoraj odebrałem w mojéj pustelni królewską paczkę: a dziś rano piłem kawę ze śmietanką w filiżance takiéj, jakiéj nie posiada nawet Kein-long, cesarz chiński.... A więc wszystkie sztuki kwitną dzisiaj na północy! Tam to wyrabiają się najpiękniejsze sztuki porcelanowe, *tam dzielą prowincyje jednym pociągiem pióra; tam to w dwóch dniach rozpraszają się konfederacyje i senaty, tam wreszcie można sobie wesoło żartować z konfederatów i ich Matki Bozkiéj*........" — Pięć dni potym Wolter pisał:

„Powiadają, że to Ty N. Panie powziąłeś myśl podziału Polski, wierzę bardzo tymu, *gdyż w tym przebija się geniusz rzeczywisty*." — To niecne pochlebstwo przyjął Fryderyk z pewnym rodzajem pogardy, a zarazem bojaźni o sąd w przyszłości. Uczucia te przebijają się w liście jego pisanym z Potsdamu do pewnego Francuza: „Znałem Jezuitę, który mię zapewniał, że gotówby wycierpieć najokropniejsze męczarnie, gdyby wiedział, że mu to posłuży do nawrócenia choćby jednéj małpy. Ja nie uczyniłbym tego; ale — kiedy chodzi o połączenie ziem rozdzielonych dla uczynienia jednéj całości ze swych posiadłości, nie wiem czybym znalazł dużo ludzi, którzyby nie pracowali nad tym skwapliwie. Uważ pan dobrze, że sprawa obecna odbyła się *bez krwi rozlewu*, i że encyklopedyści nie będą mieli prawa deklamować przeciw rozbójnikom najemnym i używać innych wyrażeń, których wymowa nigdy mię nie poruszyła. Trochę atramentu i pióro zrobiły wszystko, a Europa odetchnie przynajmniéj na czas jakiś. *Co do przyszłości — nie odpowiadam za nic!*"

Jeżeli charakter Woltera, nie wyświecił się nam jeszcze dotąd, ujrzymy go w całéj okazałości, w jego korespondencyji z Katarzyną II, do któréj teraz przystępujemy. — W tym samym czasie, kiedy dokonywano piérwszy rozbiór Polski, armije Katarzyny odnosiły świetne zwycięztwa nad Turkami. Każde z tych zwycięztw było klęską dla polityki francuzkiéj na Wschodzie; a jednakże Wolter nie smucił się wcale z tego. Zobaczmy co pisał do Carycy z Ferney pod d. 30. paźdź. 1769. „N. Panie! W. Ces. Mość przywraca mi życie zabijając Turków. Odebrawszy list Jéj podskoczyłem na łóżku krzycząc z radości: *Allah Katarzyna!* Miałem więc słuszność, byłem większym prorokiem niż Mahomet. Bóg i zwycięzkie armije Twoje mię wysłuchały, kiedym śpiewał: *Ciebie Katarzyno chwalimy, Ciebie panią wyznajemy!* To więc anioł Gabryjel oznajmił mi porażkę armiji otomańskiéj, wzięcie Chocimia i wskazał mi palcem

*) Alluzyja do króla migdałowego w dzień trzech Króli.

*) Napis wyryty na medalu Fryderyka.

drogę do Jass wiodącą. Przebacz W. Ces. Mość nieładowi mojéj radości i przyjm głęboki szacunek serca przepełnionego czcią Twoją.“ — W innym liście czytamy; „N. Pani! pomimo chłodu wieku mojego zostaje mi jeszcze nieco ognia, zapala on się skoro idzie o Twą sprawę. W Rzymie i we Francyji bawią się trochę w Mustafę, co do mnie, ja zawsze byłem Katarzynem i chcę nim umrzeć. Podwajając moje życzenia, składam duszę mą u stóp W. Ces. Mości.“ — Nie dosyć na téj pośredniéj zdradzie swéj ojczyzny; Wolter na wiadomość o przejściu wojsk moskiewskich przez Pyrekop i o wejściu ich do Krymu, objawia w jednym liście do Carycy swą niezmierną radość, a następnie w słowach najbardziéj ubliżających szykanuje czynności dworu Ludwika XV i natrząsa się z całego narodu francuzkiego. Może wyrzuty czynione ironicznie dworowi francuzkiemu były słuszne; może on na nie zasłużył przez swą rozwiązłość. nieczynność polityczną, opuszczenie sprawy polskiéj; ale z tym wszystkim czyż można przebaczyć Wolterowi ten brak patryjotyzmu objawiający się w szykanach i zniewagach wyrządzonych swéj ojczyźnie? Cóż obrzydliwszego nad te wyrazy zawarte w liście z d. lipca 1771: „A ja jestem jeszcze pomiędzy Welchami (przydomek dawany Francuzom przez Woltera), oddycham ich powietrzem i muszę mówić ich językiem... Pani! prawda, że jestem oddalony tylko na milę od granicy Welchów, ale nie chcę umrzyć pomiędzy nimi!“ —

Wśród nieczynności dworu paryzkiego i obojętności jego na sprawę polską, znaleźli sie przecie niektórzy Francuzi, którzy uniesieni szlachetnym popędem swego serca pospieszyli do Polski, aby w szeregach konfederacyji barskiéj walczyć przeciwko najazdowi moskiewskiemu. Zobaczmy co Wolter myśli o nich: „Gdybym mógł rozmawiać z kawalerem de Boufflers, zapytałbym go jak on mógł być do tego stopnia szalonym, aby się łączyć z nieszczęśliwymi konfederatami, którym zbywa na wielu rzeczach, a szczególniéj na rozumie; zamiast tego powinien on był raczéj udać się na dwór téj, która ma ich nauczyć rozumu. Błagam W. Ces. Mość, abyś go raczyła wziąść w niewolę; będzie on Ją bawił; nie znam nic zabawniejszego nad tego kawalera. Będzie on układał piosnki, będzie rysował, malował; nie tak wprawdzie pięknie jak moji wieśniacy z Ferney malują zegarki; ale będzie gryzmolił. Stał on się teraz podobnym do P. de Tort protektora Mustafy i alkoranu. Co do mnie, N. Pani, jam zawsze wierny kościołowi greckiemu; tym bardziéj że Twe ręce trzymają kadzielnicę, i że można Cię uważać jako patryjarchę całéj Rosyji. Jakiś demon przyjacielski szepce mi do ucha, że N. Pani jedną ręką uniżając pychę otomańską, drugą uspokojisz Polskę. — List następujący, pisany w tym samym roku do Carycy, wykazuje jeszcze dowodniéj nienawiść Woltera do owéj garstki Frarcuzów, którzy tak szlachetnie poświęcili trudy i krew swoją za sprawę Polski. „N. Pani! nie piszą wcale tą pocztą do Mustafy, pozwól W. Ces. Mość, że jéj oddaję pierwszeństwo. Serce mi się krwawi, gdy widzę mych współziomków pomiędzy tymi szaleńcami konfederatami. Prawda, że nasi Welchowie nie byli nigdy zbyt rozumni; ale przynajmniéj uchodzili oni za grzecznych, gdy tymczasem nie znam nic bardziéj grubijańskiego, jak podnosić oręż przeciw W. Ces. Mości. Jest to zupełnie sprzeczne z prawami rycerskości. Czyż nie jest to wstyd, i czy nie zakrawa na szaleństwo, aby 30 żaków śmiało Ci wypowiadać wojnę, podczas kiedy 200,000 Tatarów opuszcza Mustafę, aby się do Ciebie przyłączyć. Teraz właściwie Tatarzy są grzeczni a Francuzi zamienili się na Scytów. Racz uważyć N. Pani, *że ja nie jestem wcale Welchem; jam Szwajcar, a gdybym był młodszy, zostałbym Rosyjaninem.*“ I takiemu to człowiekowi tylu Francuzów i tylu niestety Polaków składają hołdy uwielbienia! Temu to pisarzowi, co się do takich podłości poniża P. Havin redaktor Siècla wystawia pomnik w Paryżu, stolicy tych Welchów, których Wolter znieważa, których się wypiera. Nie dosyć, że wyśmiał, wyszydził haniebnie Joannę d'Arc tę *najczystszą sławę Francyji*, obrzuca teraz błotem Polskę walczącą z rozpaczą za wolność swych ognisk, a żakami, waryjatami nazywa Francuzów, którzy biegną nieść jéj swe życie w ofierze. Jest mu zajiste za co stawiać pomniki: na tę wiadomość zapewne Carycy w grobie kości skleją się z radości! — A panowie fałszywi demokraci, którzy dziś nie śmieją słówka przeciwko Polsce przebąknąć, boby ich opinija publiczna we Francyji zgniotła, którzy muszą uwielbiać Polaków nawet za ich przywiązanie do religiji praojców; ci panowie co niby w imieniu ludu i za ludem przemawiają, zapomnieli zapewne stawiając pomnik swemu bożyszczu, że ono znieważało Polskę, a lud podłą hałastrą (canaille) nazywało. —

Idźmy daléj, nasz zapas jeszcze nie wyczerpnięty; zobaczmy czego Wolter życzy Katarzynie na nowy rok 1772. „N. Pani, życzę W. Ces. Mości nie powiększenia sławy, gdyż to już jest niemożliwe, ale życzę więcéj sztuczek w nos Mustafie i jego wezyrom, kilka nowych zwycięztw, głównéj kwatery w Adryjanopolu i pokoju... Drugą morową zarazą są owi Konfederaci Polscy; sądzę, W. Ces. Mość wyleczy ich w krótce z ich zaraźliwéj choroby. Nasi Rycerze Welchowie, którzy zanieśli swą ruchliwość z ciekawości wpośród Sarmatów muszą umrzeć z głodu, jeżeli nie zaczadzeni węglami. Zajiste zachciało im się przedsięwziąść śmieszną wyprawę krzyżową. To nie powiększy wiary w roztropność i grzeczność mojego kochanego narodu.“ — W kilka miesięcy potym *chory starzec z Ferney* jak się sam podpisywał, tak pisze do Carycy: „Przychodzi mi tylko żałować, że wiek mój nie pozwala mi być świadkiem tryjumfów W. Ces. Mości, tryjumfów wszelkiego rodzaju (zapewne i miłosnych), muszę w tym względzie poprzestawać na ogólnym głosie Europy. Drugie źródło żalu mego pochodzi ztąd że współrodacy moji znajdują się obecnie w Krakowie, zamiast być w Paryżu. Nie mogę powiedzieć, że życzę sobie, aby byli przedstawieni W. Ces Mości, wraz z wielkim wezyrem przez Jéj oficerów; to nie byłoby przyzwojitym, *a powiadają, że trzeba być dobrym obywatelem.* Według więc zdania Woltera nie jest koniecznie uczciwemu człowiekowi być dobrym obywatelem; a jeżeli nie wyraża w tym względzie otwarcie z całym cynizmym swéj myśli, to czyni to tylko ustępując przesądom czasu, spodziewając się wszakże, że te przesądy upadną wkrótce, i że wolno będzie stać się zdrajcą swéj ojczyzny, albo wybrać sobie według upodobania narodowość i zostać Francuzem, Szwajcarem, Moskalem, Chińczykiem lub Hotentotem! Przeczytajmy cierpliwie jeszcze jeden ustęp z listów naszego filozofa do Carycy: „Nasi marzący błędni rycerze, którzy pobiegli bez żadnego posłannictwa ku mroźnym krajom walczyć za *liberum veto* zasługują zapewne na najwyższe oburzenie za strony W. Ces. Mości, ale pobożnisie Matki Bozkiéj Częstochowskiéj są sto razy winniejsi. Przynajmniéj nasze Don Quiszoty Welchowie nie mogą być posadzeni o nikczemność i fa-

natyzm; byli oni tylko bardzo źle poinformowani, bardzo nieroztropni i niesprawiedliwi.“

Cała Polska wie dobrze co to była Katarzyna; a co do podziału Polski, o tym mówić niemam potrzeby. Teraz więc można osądzić sprawiedliwie co to był Wolter, który hołdował Katarzynie jak bożyszczu, podział Polski zrobił przedmiotem swéj radości, swych szykan i bluźnierstw. Komu to nie pomoże do wyrobienia sobie zdrowego zdania o Wolterze, ten słusznie zaślepieńcem i pozbawionym zdrowego rozumu nazwany być może. Jeżeli młodzież polska skłoni nierozważne ucho na podszepty bezbożności i będzie się czuła słabą w obec jéj pokus, niech spojrzy na Woltera w stósunku jego do Polski; a przekona się, że najwidoczniejsze skutki ateizmu są wyziębienie serca, wykorzynienie wszystkich najszlachetniejszych uczuć: religiji, miłości ojczyzny, poczucia własnéj godności! —

Ten sam Wolter, który wzywał sobie podobnych aby wraz z nim pracowali nad zniszczeniem niegodziwca (Chrystusa), powiedział na dwadzieścia kilka lat przed śmiercią: za lat 20 Bóg będzie się miał z pyszna. Właśnie we 20 lat potym wpadł w chorobę, z któréj już więcéj nie powstał. Ale cześć tego Boga, którego urągał, ale ten niegodziwiec, którego chciaj wygładzić z serca ludów przebyli z tryumfem wszelkie zamachy przeciwko nim wznoszone, dziś mało kto zna Woltera, ale Boga i Chrystusa zna cały świat chrześcijański. Cały też świat katolicki, przeciwko któremu Wolter najbardziéj się unosił zna i czci Namiestnika Chrystusowego. I są zawsze dusze wzniosłe gotowe nieść ofiarę na obronę Kościoła i jego najświętszéj Głowy. Nowe tego dowody mamy w licznych darach złożonych w tych dniach we Francyji na wspomożenie skarbu Papiezkiego. Biskupstwo Laval otrzymało w tych dniach 3,500 franków na utrzymanie 7 zuawów, a biskupstwo Cambrai 3,000 fr. na 6 zuawów papiezkich. Niektóre miasta południowo-zachodniéj Francyji składają się na zakupienie nowych 6 armat, które za przykładem Brytaniji i Wandei mają posłać w darze Papieżowi. Inne prowincyje zakupują już to karabiny Remington, już to granaty, już inne przedmioty potrzebne do uzbrojenia armiji. Ale rozczulający prawdziwie widok przedstawiły młode robotnice składające kongregacyją Matki Bozkiéj z Fourvière w Lijonie. Chcąc przyjść w pomoc skarbowi papiezkiemu coraz bardziéj obciążonemu, a przez to zmniejszyć nieco goryczy jaką nieprzyjaciele Kościoła napełniają serce Najwyższego Pasterza, postanowiły one na jednym ze swojich zebrań urządzić składkę na rzecz Ojca św. Składka ta przyniosła 768 fr., sumę bardzo znaczną, jeżeli zwrócimy uwagę na stan osób, które ją złożyły i na brak roboty, który dzisiaj powszechnie czuć się daje. Jedna z tych kongreganistek chciała sama dać sumę potrzebną na utrzymanie jednego zuawa, i dała 500 fr. które przez czas długi zapewne zbierała. Jest ona chora a jednak dając pieniądze powiedziała: „Miałam zamiar jechać za te pieniądze do wód, ale wolę się obejść bez wód, a przyczynić się do dobra Kościoła. Bóg zrobi ze mną, co mu się będzie podobało.“ Inna wydobyła 100 franków z kasy oszczędności aby je złożyć u stóp Ojca św. Inna znowu dając 20 franków rzekła: „Przeznaczone one były na sprawienie zimowego ubrania, ale skoro Stolica św. tak potrzebuje pieniędzy, ja potrafię się obejść bez odzienia na zimę. Żałuję tylko, że więcéj dać nie mogę.“ Znalazła się wreszcie i taka kongreganistka, która nic nie miała do dania na ofiarę, podjęła się więc kwestować. Bóg jéj błogosławił, ale nie przestając na tym, obcięła sobie włosy i sprzedała. Cena ozdoby głowy dziewicy poszła na zapomogę skarbu rzymskiego. — Jest i wiele innych podobnych przykładów cichego, pełnego prostoty poświęcenia; a Kościół, który podobne uczucia na swojim łonie wyradza może być pewien swego życia i swego istnienia. Sprawdziły się niektóre przepowiednie Woltera: orzeł pruski wzleciał wysoko; Katarzyna 2ga i jéj następcy dali dosyć szczutków w nos wielkim wezyrom; a nawet wnuk Katarzyny podpisywał pokój w Adryjanopolu. Ale na sprawdzenie przepowiedni sławnego filozofa co do upadku Kościoła i wygładzenia czci bożéj, długo a bezużytecznie czciciele Woltera czekać będą. —

Dziennikarstwo francuzkie.

VI.

Mała prasa.

Nieskończenie ważną jest tak zwana *Mała prasa* (la petite presse) od lat dziesiątka. Tego rodzaju dziennikarstwo stanowią tanie, w części illustrowane, ale niepolityczne przeglądy i dzienniki, jako też pisma rzeczywiście i rzekomo satyryczne. Powstały one jak grzyby po deszczu skutkiem ograniczeń dzienników i trudności stawianych przez rząd w założeniu nowych pism politycznych, przyszły wnet do niepośledniego znaczenia, i należą obecnie do najdonioślejszych literackich przedsięwzięć! Wpływ ich jest bardzo wielki a szkodliwy. Są one smutnym znakiem czasu i razem dowodem, że umysł publiczności stępiał wielce, że ogół czytający nie czuje potrzeby zajmowania się wyższymi sprawami ducha, i że go pożera żądza bawienia się tanim i łatwym sposobem. Mała prasa pasie publiczność złemi romansami i brudnymi szkandalami miejskimi, a więc podkopuje życie społeczne. Nie powiemy pono za wiele, twierdząc, że pisma tego rodzaju a przynajmniéj przeważna ich część szérzą zgniliznę moralną i rozsadzają społeczeństwo.

Mała prasa powstała w czasie Wystawy paryzkiéj r. 1856. Najprzód pojawił się *Journal pour tous,* który wychodził co tydzień w podwójnym arkuszu i podawał pospolity obrok z romansów obok illustracyji. W kilku tygodniach znalazł 120,000 odbiorców; największą część eksemplarzy sprzedawano pojedyńczo po 10 fen. Ani dwa miesiące nie ubiegły, a dzienniczek ten już miał współzawodnika w *Journal du Dimanche*, który co tydzień tylko w jednym wychodził arkuszu, ale za to tylko 5 fen. kosztował; dla tego wnet w 100,000 eksemplarzach rozchodzić się począł. Tak zeszli przedsiębiorcy aż do najniższéj ceny, bo 5 fen. czyli sou, jest to najniższy pieniądz francuzki. Od tego czasu poczęło coraz więcéj podobnych pism się pojawiać, a każde pragnęło z czymś nowym wystąpić. Wielka ich część jednakowoż wnet upadała. Jedno z tych pism dawało co tydzień dobry drzeworyt dość wielkich rozmiarów jako dodatek, inne dawały litografije, a nawet malowidła lub miedzioryty podług najlepszych mistrzów, i chciały tym sposobem rzekomo popularyzować najznakomitsze dzieła sztuki. Inne niby chciały rozszérzać nauki przyrodnicze i inne pożyteczne wiadomości. Znaczącą to rzeczą, że właśnie te pisemka, które miały wyższe zadanie i mogły były rzeczywiście zbawiennie wpływać na oświecenie ludu, najprędzéj upadły dla braku

odbiorców. Najpośledniéjszy i niezdrowy obrok utrzymał się i zbogacał tych, którzy go przyrządzali lub rozszérzali.

Więcéj nieco szczęścia mieli katolicy, którzy w tym rodzaju dwa pisma założyli: *l'Ouvrier,* który miał 30,000 odbiorców i *Messager de la Semaine* z nieco mniejszą liczbą abonentów. W ostatnim czasie powstało trzecie dobre pismo: *Clocher,* które wnet znalazło 10,000 czytelników i objawia wyższe dążności literackie. Prawie każda księgarnia katolicka (a jest ich wiele) wydaje czasopismo katolickie, albo czysto teologiczne, albo naukowe, to Przegląd, to też wreszcie jakie małe pisemko. Nie dziw też, że w Paryżu wychodzi więcéj niż pięćdziesiąt katolickich niepolitycznych czasopism.

Największéj doniosłości jednakże w téj dziedzinie piśmiennictwa jest *Petit Journal,* założony r. 1862. Wychodzi codziennie, kosztuje tylko 5 fen. i starczy prawie za dziennik polityczny. Założycielem jego jest więcéj osławiony niż słynny bankier Millaud, a płatnym przez niego redaktorem Leon Lorges. Podpisuje on się Tymoteusz Trimm i niezmierne swe powodzenie zawdzięcza to pismo jego artykułom wstępnym. Mówimy o artykułach wstępnych, bo chociaż pismo nie jest politycznym, ma przecież kształt, urządzenie i podział politycznego.

Na czele więc stoji artykuł wstępny, w którym mowa o wszystkich przedmiotach codziennego życia, nauki, piśmiennictwa, sztuki i towarzystwa dotyczących, a wszystko z lekkością i powierzchownie; jest to miła pogadanka, która się sama z siebie rozwija. Za każdy taki artykuł bierze Trimm 100 franków. Potym następuje w odrębnych rubrykach wiele drobnych nowin dziennych, anekdotek ze wszystkich krajów i czasów, korespondencyje z prowincyji, artykuły o upiększaniu miast, nowości z życia rękodzielniczego, wynalazki i t. d. Daléj sprawozdania z teatrów i procesów, w których publiczność paryzka bardzo sobie lubuje. Dzienniki katolickie nie drukują sprawozdań ze sprosnych procesów, i to jest jednym z powodów, dla czego owe pisma nie tyle prosperują. Odpowiedni romans umieszczony w odcinku pierwszéj i drugiéj strony. Miejsce pod liniją trzeciéj strony zajmuje artykuł z historyji naturalnéj, który jest zawsze pisanym we formie tak lekko popularnéj, że o stronie naukowéj zaledwie mowa być może. Od dołu na czwartéj stronie stoją doniesienia giełdowe i teatralne. A więc spekulacyja giełdowa i zaspokojenie zmysłowości podają tu sobie ręce. Nawet najtańszego tego pisma czytelnik uczęszcza do drogiego teatru i troszczy się o spekulacyje pieniężne. *Petit Journal* miał prawie od razu 250,000 abonentów i przysporzył właścicielowi pare set tysięcy. Millaud tymczasem nie licząc na przyszłość niepewną pisma, założył w r. 1867 stowarzyszenie akcyjne z dwumilijonowym kapitałem, i pismo mu odstąpił. Pieniądz to niezmierny, bo przy pierwszym przewrocie politycznym we Francyji, który nie jest przecież niemożebnym, nie pozostanie dobrodusznym akcyjonaryjuszom nic jak drukarnia i pałac, w którym się Journal redaguje, a który z zewnątrz daleko okazaléj wygląda, niż niejeden pałac królewski. Millaud na téj sprzedaży zrobił oczywiście bardzo dobry interes.

Współzawodniczą z powyższym pismem *Petite Prese, les Nouvelles, le Nouvel Illustré* i t. d., ale żadne nie ma tego powodzenia. Katolicy również nie zdołali utrzymać *Petites Nouvelles.*

Pomiędzy illustrowanymi a satyrycznymi pismami jest *Charivari* najznaczniejszym, chociaż kilka tylko tysięcy ma abonentów. Pismo to wychodzi codziennie, jest bardzo złośliwe i więcéj głupie niż dowcipne. *Charivari* pobierał swego czasu pieniądze od Włoch i Prus, i pobiera pewnie dotąd włoskie zapomogi. Inne pisma tego rodzaju, zwyczajnie tygodniowo tylko wychodzące, *la Lune, le Bouffon, le Hanneton, Tintamarre, Nain jaune* i wiele innych, z których niektóre mają kolorowe illustracyje, nie rozchodzą się mimo to w licznych egzemplarzach. Siłę dowcipu czerpią te nędzne pisma w głupich napaściach na Kościół i na wybitniejsze postacie duchowieństwa. Katolicy nigdy dotąd nie kusili się o założenie pisma satyrycznego. Dowodziłoby to, że katolicy nie uważają za potrzebne zwalczać wpływu tych pism tą samą bronią.

Z pomiędzy illustrowanych większych czasopism wymieniamy trzy, które są wszystkie tego samego układu co znana lipska *Illustrirte Zeitung.* Polityczna *Illustration* jest najstarszą. Bardzo źle dla katolicyzmu usposobiona, zupełnie oddana rabusiom włoskim ma 20 do 30,000 odbiorców. Niepolityczny *Monde illustré* ma daleko więcéj odbiorców, jest bardzo dobrze redagowany i nie obraża nigdzie moralności. Możnaby nawet sądzić, że jest oddanym sprawie katolickiéj. Z uroczystości zeszłorocznéj w Rzymie tak dobre umieszczano illustracyje, że żadne wyraźnie katolickie pismo nie mogłoby lepszych podawać. Natomiast daleko mniéj rozszérzony *Univers illustré* jest bardzo antykatolickim. Obok tych trzech pism wspomnimy jeszcze *Journal amusant,* który znakomicie wydrwiwa w rysunku paryzkie obyczaje i spółeczne stósunki. Daleko brudniejszą jest *Vie parisienne.* Obok tego istnieje jeszcze dużo pism i pisemek, które nie zasługują na wspomnienie.

Jest to znakiem czasu, że lekkie dziennikarstwo czy dla zabawy, czy dla dowcipu pisane, tak wielkie ma powodzenie. Strawę podają te pisma zwykle najpodlejszą. Występują w nich osoby i namiętności najgorsze prawie zawsze. Tylko pisma katolickie, o których już wspomnieliśmy, chlubny stanowią wyjątek.

Z drugiéj strony wrócono niby do rzeczy poważniejszych, ale nie do lepszych. Powstało bowiem kilka popularno-filozoficznych tygodników, których nazwy dosyć oznaczają ich tendencyje: *Pensée nouvelle, Libre conscience, Morale indépendante, Horizon nouveau.* Wszystkie te pisma występują z największą zaciekłością przeciwko chrześcijaństwu; wyznają albo nieokreślony deizm, albo najpodlejszy materyjalizm. Wszystko to dzieje się oczywista w imię postępu albo jeszcze bardziéj w imię moralności, któréj wyłączny wykład te pisma posiadaja. Wszystkie razem dążą do zniszczenia chrześcijaństwa i chrześcijańskiego porządku na ziemi.

Chociaż pisma te nie bardzo się rozchodzą, wywierają przecież niewątpliwie zły wpływ na czytelników. Do najczerwieńszéj rewolucyji zachęca prawie każdy wiersz. To też czytając z jednéj strony skargi dzienników na ograniczenia prasowe, a z drugiéj te pisma, słusznie dziwić się można i pytać, czymże się to dzieje, że tutaj pod pokrywką naukowości,

wszystko, co wzniosłe obrzucają błotem, ze wszystkich zasad społecznych się naśmiewają i drwią, i wszystkim, co tchnie tamtym światem w taki sposób pomiatają, jaki właśnie potrzebny, aby wpłynąć na głupi i zdziczały rozum motłochu. Nowoczesne prawodawstwo pokazuje tutaj niemoc swą ogromną, bo niezdolne zapobiedz tak niebezpiecznéj propagandzie, a zdolne skazać biedaka na ciężkie więzienie za złe wytłomaczenie sobie politycznego wyrażenia.

Od kiedy chrześcijaństwo przestało być podwaliną prawodawstwa, musiały takie nastać stósunki. Ogłoszono wolność wszystkich wyznań, wszystkich filozoficznych i jakichkolwiek innych systemów, a tym samym na równi postawiono kłamstwo z prawdą. Dla tego możesz dzisiaj bez niebezpieczeństwa rozszérzać najniebezpieczniejsze zasady, ale wykrzyw twarz na żandarma lub policyjanta, a będziesz długo pokutował we więzieniu za niewczesną śmiałość. Nowoczesne prawodawstwo jest głupsze i przewrotniejsze od strusia, który przynajmniéj o głowie swéj pamięta w niebezpieczeństwie.

Z dziennikarstwem ma się tutaj tak samo jak z prawami o kradzież. Dzięki postępowéj nauce ekonomiji można grać na giełdzie, oszukiwać i spekulować; kto tak czyni, jest uczciwym człowiekiem. Na drodze oszustw spekulacyjnych wolno zebrać milijony t. j. ukraść je poczciwym współobywatelom, którzy jeszcze stoją przy dawnéj uczciwości. Za to nie spotka cię kara. Owszem będą podziwiali twój zmysł przedsiębiorczy, obdarzą cię tytułami i orderami, wybiorą cię do Izby poselskiéj, powiedzą żeś bezintesowny i szlachetny przyjaciel ludzkości, bo masz tyle rozumu, by okruchy zrabowanego dobra rzucić na pastwę zdartéj ludzkości. Ale bądź biedakiem, ukradnij chleba bochenek, by nakarmić zgłodniałe dzieci, a będziesz siedział we więzieniu, a potym cię oddadzą pod dozór policyjny. I przy takim prawodawstwie oburzają się opaśli bogacze, że socyjalizm się szérzy, który im grozi wyzuciem z majątków.

W ostatnich miesiącach posunęło się dziennikarstwo tego rodzaju o krok daléj. Powstały dzienniki codzienne, które głoszą te same okrutne zasady. Najhaniebniejszy z nich jest *Corsaire*, głoszący obrzydliwie materyjalistyczną moralność, która niech przejdzie w praktykę, a zadrży społeczeństwo. Jego szatańska nienawiść ku chrześcijaństwu zdradza się już w tym, że kiedy mu niedawno grożono zagładą za przekroczenia prasowe, ogłosił, że daléj wychodzić będzie pod tytułem *Satan*. Podobnym pismem bezbożności jest *la Rue*.

O jednego jeszcze rodzaju dziennikach wspomnimy, które mają dość wielkie znaczenie i w ostatnich latach znacznie się podniosły. Są to tygodniki *kościelne*, których obecnie już około 60 istnieje, a co rok powstaje ich więcéj. Przeznaczone są zwykle dla jednéj lub więcéj dyjecezyji. Liczba nakładu jest rozmajita; niektóre mają po 500 abonentów, inne więcéj nawet niż 12,000. Paryzka *Semaine religieuse* jest najstarszą i ma najwięcéj odbiorców. *Semaine religieuse, Revue catholique, Semaine de Fidèle, Echo religieux* i podobnie brzmią prawie wszystkie tytuły tych pism i odróżniają się tylko na czele umieszczoną nazwą dyjecezyji. Szybkie mnożenie się tych pism jest w każdym razie znakiem coraz większéj ruchliwości na polu religijnym.

Nawet niemiecki tygodnik kościelny pod tytułem *Volksfreund* wychodzi w Strassburgu, jest bardzo dobrze redagowanym i ma 9000 abonentów.

Prócz tych tygodników dyjecezalnych jest jeszcze dużo podobnych, małych pisemek, które są organami religijnych zgromadzeń i bractw i rozchodzą się często we wielu tysiącach egzemplarzy. Jednym z najznaczniejszych tego rodzaju pism jest *Rosier de Marie*, wychodzi w Paryżu w 20 do 25,000 egzemplarzy. Towarzystwo św. Wincentego i inne rozszérzają rocznie sta tysięcy egzemplarzy pisma *Petites Lectures* pomiędzy ubogimi.

Na zakończenie podajemy urzędowy wykaz wszystkich dzienników francuzkich. Dnia 1 stycznia 1867 wychodziło 336 politycznych dzienników; z tych 62 w Paryżu a 272 na prowincyjach. Dnia 31 październik tegoż roku było ich już 384; z tych 74 w Paryżu a 272 na prowincyjach. W tym czasie podniosła się liczba niepolitycznych dzienników z 1435 (710 w Paryżu a 725 po prowincyjach) na 1691 (886 w Paryżu a 805 w prowincyjach).

Powiedzieliśmy już, że do rozszérzenia się i wzrostu pism niepolitycznych przyczyniły się bardzo ograniczenia prasy francuzkiéj, jako też ostatniéj wielkiéj wystawy. Wszakże do pism niepolitycznych należą także i dzienniki fachowe. Prawie każde rzemiosło ma swój organ, a nawet wiele organów n. p. krawcy, tygodniki mód; szewcy, winiarze, budowniczy, piekarze i młynarze, księgarze, kapelusznicy, słowem wszystkie gałęzie pracy mają jeden lub więcéj organów. Dodajmy do tego sześć do ośmiu pism towarzystw śpiewaków i kilka gazet starych i nowych giełd strzeleckich.

Protestantyzm jest w dziennikarstwie bardzo czynnym. W samym Paryżu wychodzi 25 do 30 protestanckich pism i pisemek, z których każde prawie reprezentuje interesa odrębnéj kościelnéj partyji. Kilka z tych pism wyłożone są w kawiarniach i czytelniach, bo je darmo rozdają.

Właśnie po napisaniu powyższych wyrazów wyczytuję z dzienników, że wierzyciele zgasłéj dla braku abonentów *Nation* zaskarżyli radzcę ambasady moskiewskiéj Czyczeryna o zapłacenie 208,000 franków, ponieważ się wykazało z papierów nominalnego dyrektora i właściciela, że wspomniany urzędnik, a racéj rząd moskiewski, był współwłaścicielem tego dziennika, duszą i ciałem Rosyji oddanego. Przypominała też w ostatnich czasach *Finance*, że przed kilku laty zaskarżył dzierzawca anonsów w Opinion nationale właściciela tego pisma Guéroulta o zwrot 200,000 fr., które tenże wziął za reklamy, a wydrukował je na czele jako artykuły wstępne i tym sposobem uszczuplił dochód dzierzawcy anonsów. Proces ten załatwiono drogą ugody, aby nie zwracać większéj uwagi, ale jest obok poprzedniego znaczącym przyczynkiem do dziejów zepsucia dzienników paryzkich.

P. S. Roku bieżącego przyjęły Izby francuzkie nowe prawo prasowe wedle projektu rządowego. Chociaż powyższe uwagi były spisane przed jego przyjęciem, nie straciły jednakże na wartości. Dzienniki liberalne rozczulały się nad rządem francuzkim, nadającym tak śmiało wolności swojemu ludowi. We-

dług nich miało to nowe liberalne prawo podeprzeć chwiejący się tron Napoleonidów. Ale faryzejskie to ustępstwo dla dziennikarstwa miało tylko na pozór przynajmniéj osłodzić pigułkę, którą Napoleon III. zadał francuzkiemu żołądkowi przez nowe prawo wojskowe. Powiedzieliśmy, że to faryzejskie ustępstwo. Otóż dowody! Prawo to rozszérza niewątpliwie swobodę, ale téż ją zarazem tylu krępuje warunkami i przepisami, że dziennikarstwo prawie więcéj jeszcze obecnie zależy od samowoli rządu, aniżeli dawniéj. Kto chce wydawać dziennik nie potrzebuje już teraz uprzedniego pozwolenia; może nawet założyć dla swego dziennika własną drukarnią. Nie ma już ostrzeżeń, administracyja nie może już pisma zadławić, wszystkie sprawy prasowe rozstrzyga sąd. Za to dozwolono sądom wymierzać najcięższe i najdotkliwsze kary przeciwko dziennikom. Kary grzywien aż do 75,000 fr., kary więzienia aż do kilku lat i to natychmiast po wyroku pierwszéj instancyji, bez względu czy potępiony apelował czy nie. Oto małe przyjemności, których będzie kosztowało dziennikarstwo francuzkie. Obok tego mogą sądy zawiesić dziennik na kilka miesięcy. Jeżeli nadto zważymy, że stempel dotąd istnieje (prawda, że go zniżono ze 6 na 5 fenygów za egzemplarz), zrozumiemy, że przy takim prawie mogą sądy zrujnować dziennikarstwo.

Wolność więc wydawania dziennika bez pozwolenia rządu, nie jest prawie niczym innym, jak wolnością marnowania swego majątku i wystawiania się na długie procesy. W drukarni, którą urządzono w celu wydawania dziennika, nie wolno nic więcéj drukować; subtelny to warunek, skutkiem którego utrzymanie takiéj wyraźnie nie dozwolonéj drukarni jest tak kosztownym, że z téj nowéj wolności pewnie nikt nie będzie korzystał. Skutkiem tego prawa staną się dzienniki jeszcze zależniejszymi od potentatów pieniężnych i będą przedajniejsze. Rządowi pozwolą mniéj więcéj zażywać spokoju, ale za to tym więcéj zajmować się będą „ekonomiją“, t. j. będą na kieszenie wiernych czytelników nakładały bez miłosierdzia kontrybucyje. Nie dziw téż, że są ludzie, którzyby woleli od obecnéj wolności prasowéj wrócić do dawniejszéj samowoli rządowéj.

Nekrolog.

W d. 8 lipca miasto Łowicz było świadkiem niezwykłéj uroczystości. Była to uroczystość smutna, bolesna, ale zarazem wspaniała, w dniu tym chowano śmiertelne zwłoki śp. ks. Biskupa Henryka Hrabiego Platera.

Wyjmujemy z *Przeglądu katolickiego* kilka dat z jego żywota

Śp. Henryk przyszedł na świat w majątku rodzinnym Indrzyca, w powiecie dynaburgskim, guberni witebskiéj, 1 kwietnia 1817 r. Nauki początkowe pobierał w domu rodziców, gdzie zarazem rozwinęły się już w piękny pąk cnoty, któremi następnie, jako kapłan Chrystusowy, zajaśniał w całéj pełni: łagodność, cierpliwość, miłość ku bliźnim, dobroć serca i przystępność dla wszystkich. Dalsze nauki pobierał w Warszawie, gdzie ukończył liceum. Przed okiem młodego Henryka stał otworem szeroki świat, z całym zasobem swych ponęt, wygód, rozkoszy, przyjemności, które częstokroć niewolniczo prawie ciągną za sobą charaktery słabsze. Bóg im wskazuje inne stanowisko, a świat inne, i głos ostatniego w ich sercu przemaga. Inaczej postąpił młody Henryk. Skromność i pobożność jego, gdziejindziéj go nęcącemu, ukazały piękniejsze zadanie nad wszelkie inne na ziemi, a wrzawa świata nie zdołała zapanować nad jego sercem. Głos sumienia dał mu poznać jasno, że Bóg go chce mieć swym sługą. Wstąpił więc do seminaryjum archidyjecezyji warszawskiéj, przy kościele św. Krzyża. Po kilku latach (r. 1840), został wyświęcony na kapłana, poczym kolejno pełnił obowiązki wikaryjusza w Nadarzynie, Mszczonowie i Wiskitkach. Młody kapłan jął się pracy w winnicy Chrystusowéj z zapałem i poświęceniem. Błogosławił mu Pan i podobno dotychczas jeszcze istnieją ślady zacnéj jego pracy. Oceniając jego pracę i uzdolnienie, gdy zawakowało probostwo w mieście Łodzi, władza duchowna zamianowała go na proboszcza. Jak się wywiązał ze swych obowiązków proboszcza, możemy ocenić ztąd, że władza dyjecezalna z pociechą spoglądała na jego trudy, a parafijanie w Łodzi po dziś dzień wspominają ze czcią i uwielbieniem imię śp. ks. Henryka. W r. 1859 został prekonizowany Biskupem in partibus Mosynopolitańskiem, sufraganem Łowickim i zarazem zajął miejsce dziekana w kapitule kolegiaty tamecznéj. Z tą chwilą, zdawało się, iż przybyło nowemu Biskupowi woli i siły w Kościele bożym. Niomal bez przerwy zostawał w podróży, konsekrując kościoły, poświęcając kapłanów, udzielając św. Sakrament bierzmowania tysiącom wiernych, którzy obdarzeni dary Ducha świętego błogosławili czynnego biskupa.

Zdrowie nadwątlone ciągłą pracą, podkopywane chroniczną słabością, która stopniowo się wzmagała, widocznie chyliło się ku zachodowi; lecz nie zerwał z pracą i trudem swego powołania dostojny nieboszczyk, dopóki zupełnie go siły nie odstąpiły. Parę lat temu, już mocno cierpiący, przybył do Warszawy i ochoczo podejmował pracę celebry, święcenia na kapłanów i bierzmowania.

Zaprawdę godzi się mniemać, że Pan Bóg ostatnie lata śp. Biskupa Henryka, napiętnował cierpienim dolegliwym, dla uświetnienia jego prac, dla nadania poloru i blasku jego cnotom, które bez téj próby, możeby niemiały tyle wartości, téj wagi i wielkości, jaką w zamiarach bożych osiągnąć były powinny. Taką próbę mniéj, lub więcéj przechodzili wszyscy święci i sprawiedliwi, tak starego, jak nowego zakonu. Kiedy wspominam o cnotach nieboszczyka, nie chcę poprzestać na samym ogólniku. Był on dobroczynnem, a co zwlaszcza jest cechą niezawodnéj cnoty, lubił dobrze czynić skrycie, po cichu, nie oglądając się na swe własne potrzeby. Zawsze i wszędzie postępki jego w stósunkach z ludźmi roztaczały się na miłym tle ewangielicznéj prostoty, uprzejmości i skromności. Kochał naukę *) nie dla nauki saméj lub próżności, lecz jako światło boże, jako pochodnię, rozwidniającą nam drogi życia ziemskiego. To też, kiedy zdarzyła się sposobność bronienia prawdy, lub oświecania, dobywał zasób posiadanéj nauki, a jego postać, zwykle bardzo spokojna, ożywiała się wówczas zapałem i gorliwością.

Kapłani i parafijanie łowiccy na swych barkach przenieśli jego trumnę na wieczny spoczynek, w czym możemy widzieć publiczne uznanie jego cnót wzmianko-

*) W początkach swego kapłaństwa pisywał artykuły do pism peryjodycznych.

wanych. Pięćdziesiąt jeden lat życia, zaprawdę to niezbyt długa pielgrzymka. Lecz wartość życia nie mierzy się długością lat, aż nadto dosyć żył, gdy jego dni obfitowały w rzetelne zasługi (choćby nie głośne), na polu pracy duchownéj. Częstokroć i pono najczęściéj, małe i ciche czyny w oczach świata są wielkimi przed Bogiem i wielką zyskują nagrodę: *quoniam super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam.*

Wiadomości potoczne.

— Odbieramy następną, nieco spóźnioną, korespondencyją z pod *Leszna* 30 września 1868.

Górka duchowna, owa skromna wioska, położona nad koleją wiodącą ze Starego Bojanowa do Leszna, słynna od czterech wieków cudownym obrazem Matki Bozkiéj Pocieszenia, przybiera co rok duchownego w całym znaczeniu tego wyrazu ustroju, gdy który z jéj licznych przypadnie odpustów, a szczególniéj tak zwany wielki odpust w jesieni, w pierwszą niedzielę po ś. Augustynie, trwający 10 a nawet więcéj dni. Liczne wtedy kompanije z dalekich nawet miast i wiosek, pod przewodnictwem kapłanów, z krzyżami i chorągwiami, z litanijami i pieśniami na ustach, spieszą przez pola i lasy, do stóp Maryji, swéj matki miłościwéj. Zobaczysz, jak wszyscy z pokorą i czcią słuchają przemówek u figur, nauk i kazań, choć wśród upału. Oblegają konfessyjonały, schylają czoła do ziemi po chléb żywota, zakupują msze św., rozpoczynają lub kończą nowenny, zapisują się do bractw, stroją się w paski lub inną jaką sukienkę Matki Bozkiéj, ściskają w ręku do poświęcenia medalijonik dla siebie i dla dziatek swojich. Górka jest wtedy jednym duchownym obozem czcicieli Maryji, a cały odpust jednym pokutnym świętym.

Tego przecież roku uzacnił i podniósł wyżéj jeszcze Górkę Najprzewielebniejszy nasz ks. Arcypastérz, gdy wśród oktawy na dniu 6 września w celu odwiedzenia cudownego obrazu Matki Bozkiéj i odprawienia mszy św. u Jéj obrazu, przybył już z rana o godzinie 7 koleją z Poznania w asystencyji ks. prałata Koźmiana i ks. Maryańskiego, kapelana i szambelana Jego Świątobliwości Ojca św. Już o godzinie 6 wyjechał naprzeciw dostojnemu gościowi ks. dziekan Theinert z Goniembic w dwa powozy i piękną czterokonną karetą p. hr. Żółtowskiego z Czacza. Towarzyszyło mu 30 młodzieńców po większéj części z miejscowego bractwa św. Wincentego, wszyscy przybrani w przepaski o kolorach arcybiskupich: niebieskim i żółtym. Skoro tylko pojazd wiozący Najprzewielebniejszego Arcypasterza zdala zobaczono, poczęto gęsto strzelać z moździerzy. Około 10,000 ludu ustawionego w dwa rzędy z chorągwiami, obrazami i t. d. czekały na najwyższego w dyjecezyji dusz pasterza. Na ich czele stał miejscowy proboszcz, ks. Stanisław Gieburowski, z kilkunastu innymi księżmi, z których czterech niosło baldachim. Przy wnijściu do wsi była wystawiona wysoka, nawet pięknie w herb i chorągiewki przystrojona brama.

Gdy ks. Arcypastérz stanął przy bramie, pocałował na rozpostartym kobiercu pacyfikał, a miejscowy proboszcz przemówił do niego wymownie. Wynurzył swą radość z przybycia takiego gościa, jakiego Górka nigdy jeszcze nie widziała, chociaż już cztéry wieki z czci ku N. Pannie słynie, prosił ks. Arcypastérza, aby łącząc swe modły ze zasługami bezkrwawéj ofiary, którą sprawować będzie przed ołtarzem Matki Bozki, uprosił łask obfitość dla strapionéj głowy Kościoła Piusa IX., rychły tryjumf dla całego doświadczonego Kościoła, a dla siebie i całéj dyjecezyji obfite błogosławieństwo. Przy końcu prosił, ażeby, wedle pobożnych pątników zwyczaju, z tego miejsca pieszo przeszedł do kościoła na cześć Matki Bozkiéj. — Treściwie i pięknie odpowiedział na to ks. Arcypastérz, że się równie szczęśliwym czuje, iż dawnemu upragnieniu serca w téj chwili zadosyć uczynić może, mówił daléj o czci przynależnéj N. Pannie, a nareszcie oświadczył, że z miłą chęcią ten kawałek drogi na tym większą cześć Matki Bozkiéj a skuteczność swéj modliwy w procesyji przejdzie. Przeszedszy przez jedną jeszcze bramę i z wysokich brzózek utworzony szpaler, wszedł Najprzew. Arcypastérz w bramę cmentarza, w któréj był napis wpuszczony w zieleń: Benedictus qui venit in nomine Domini, a nareszcie we drzwi samegoż kościoła, nad którymi na niebieskim tle umieszczona była infuła i pastorał, a pod nimi złotymi litery napis: Ecce sacerdos magnus. Po incenzacyji, która się tutaj odbyła, wszedł cały orszak do wielkiego ołtarza, ks. Arcybiskup ukląkł na klęczniku, a dzieci na chórze wyśpiewały na rozmajite głosy: Ecce sacerdos magnus. Pomodliwszy się przed Najśw. Sakramentem, odprawił ks. Arcypastérz mszą św. w kaplicy Matki Bozkiéj. Asystowali Mu ks. dziekan Theinert i ks. Maryański. Po mszy św. udał się ks. Arcybiskup, odprowadzony aż do fórty cmentarza pod baldachimem, do plebaniji. Wnet przybyły trzy w bieli ubrane dziewczynki, z których jedna tak powitała Najprzew. Arcypasterza:

Do świętych pociech, których nam tak wiela
Najświętsza Panna Górecka udziela,
Przybywa nowy dziś promień pociechy,
Ozłacający nasze sielskie strzechy,
Że nam zawitał we wiosce tutejszéj
Nasz Arcypastérz Najprzewielebniejszy.

Gościu Dostojny! jakże Cię ugości
Wioska uboga i kmiotkowie prości?
Oto w pokorze nasza miłość szczéra
Wierne Ci serca na rozcież otwiera.
Ale w nim gościem nie będziesz, bo w onym
Przybytku jesteś jak Ojcem rodzonym!

My też jak Ojcu dzieci Ci posłuszne,
Przed wszelką sprawą, na zbawienie duszne
Pracować chcemy wytrwale i szczérze,
Byśmy w miłości, nadzieji i wierze
Pod wodzą Twojéj Ojcowskiéj opieki
Doszli do nieba, szczęśliwi na wieki!

Przed sumą odprawił ks. Arcybiskup procesyją z Najśw. Sakramentem na około kościoła; podczas sumy siedział na wspaniałym przyrządzonym tronie, a po niéj udzielił ludowi błogosławieństwa. Podczas sumy śpiewały dzieci piękną mszą św. łacińską na 4 głosy. Po sumie odbyły się zaraz i nieszpory, aby ks. Arcybiskup miał dość czasu do bierzmowania. O godzinie 3 po nauce ks. prałata Koźmiana o Bierzmowaniu, rozpoczęło się Bierzmowanie, które trwało aż do godziny 7; wybierzmował 1200 osób. Potym przyjmował na plebaniji miejscowe towarzystwo św. Wincentego a Paulo, któremu po pięknym przemówieniu udzielił błogosławieństwa. Podczas wieczerzy pożegnał Najprz. Arcypasterza chłopiec szkólny następnym wierszem:

Arcypasterzu nasz miłościwy!
Niechaj się w naszéj wdzięcznéj pamięci,
I w sercach naszych na zawsze święci,
Błogosławiony ten dzień szczęśliwy
Twojéj gościny pomiędzy nami
Wiernemi tobie dziatkami.

A gdy już z pośród naszego sioła
Żegnać nam Ciebie, Ojcze, przychodzi,
Pozwól, niech wiernym dziatkom się godzi,
Kornie klękając i chyląc czoła,
U stóp Ojcowskich upraszać Twego
Błogosławieństwa świętego.

Błogosław Twojéj bożéj czeladce
W téj cichéj wiosce, Górce duchownéj,
A my do naszéj Matki Cudownéj
Będziem się codzień i w każdéj chatce,
Za Ciebie, Drogi Arcypasterzu
Modlić przy każdym pacierzu!

Po wieczerzy wyjechał Najprzew. Arcypasterz ze swym otoczeniem. Kiedy wsiadał do pojazdu rzucały mu pod stopy w bieli ubrane dziewieczki kwiaty, a rozklęczone na dziedzińcu plebaniji tłumy ludu wołały rzewnym głosem: „Prosimy o błogosławieństwa.“ Z powozu tedy, zwolna się poruszającego, głęboko poruszony ks. Arcypasterz błogosławieństwo na obiedwie strony udzielał. Za wrotami dziedzińca plebańskiego nowy obraz! Oto rzęsista illuminacyja z rozwieszonych po brzozach, topolach i bramach kolorowych latarni. Gęsto i mocny huk moździerzy trwał bez ustanku, dopóki ks. Arcybiskup nie zajechał przed dworzec koleji żelaznéj w Starym Bojanowie, który również był oświetlony. Całą drogę towarzyszyła ks. Arcybiskupowi dziarska konnica.

Podczas całego odpustu, który trwał dni 12, rozdzielono dziesięć tysięcy komunikantów. Oby to wszystko wyszło na większą cześć Panu Bogu, a na chwałę Najśw. Panny, któréj imie i sława niech tutaj jak po całym świecie rośnie od wieku do wieku.

Na koniec odpustu zjechał do Górki i ks. infułat Dr. Zienkiewicz z Gniezna, by również oddać cześć Matce Bozkiéj w cudownym obrazie.

— *Z pod Kempna* piszą nam z dnia 1 października 1868:

Dziś pożegnał nas ks. dź. Fabisz, który gorliwie przez 23 lat w Baranowie pracował, przenosząc się do Ostrowa na miejsce ks. dziekana Suszczyńskiego, na kanonika posuniętego. Niemając złota ni srébra na wynagrodzenie za wszelkie trudy, przesyłamy czcigodnemu kapłanowi serdeczne Bóg zapłać — i życzymy, żeby mu Bóg i na nowym stanowisku dał zjednać sobie tyle szacunku i miłości, ile w naszéj za nim tęskniącéj parafiji zostawił. —

— Z Królestwa polskiego przysłano nam następny dokument:

Dnia 18/30 sierpnia 1868. Nr. 4553.

Najwyższy rozkaz o wyborze członków z tutajszych dyjecezyji do św. Petersburgskiego Rzymsko-katolickiego kollegijum, był zakomunikowany przezemnie do wykonania wszystkim zwierzchnikom dyjecezyji, w téj liczbie i Biskupowi Płockiemu.

Od Biskupa Popiela otrzymałem odpowiedź, w któréj bez względu na to, że św. Petersburgskie kollegijum istnieje od r. 1801, Biskup twierdził, iż to jest nowa instytucyja, w któréj on nie znajduje możebnym własną władzą przyjąć udziału, prócz tego zapominając, że wszystkie postanowienia i rozporządzenia, dotyczące kollegijum, zależą wyłącznie od decyzyji Najjaśniejszego Pana i nie potrzebuje bynajmniéj zgodzenia się na to Rzymskiego dworu, Biskup Płocki stanowczo oświadczył, że nie przystąpi do wyboru członka bez oddzielnéj na to decyzyji Papieża.

Pomimo danych mu objaśnień przekonywających o zupełnéj bezzasadności podobnych reklamacyji, Biskup Płocki upornie odmówił spełnienia najwyższéj woli, podając za warunek konieczny poprzednie zgodzenie się Jego Świątobliwości.

Rząd w żadnym razie nie może pozwolić, ażeby jego prawa były mięszane z przepisami kościelnymi; tym mniéj może on pozwolić, ażeby wykonanie rozporządzeń zwierzchniéj władzy zależało od dowolnych rozumowań pojedyńczych osób.

Dla tego dostrzegając w postanowieniu przyjętym przez Biskupa Płockiego uporne nieposłuszeństwo najwyższéj woli, podlegające w każdym razie najsurowszéj karze, W. hrabia Namiestnik rozkazał bezzwłocznie wydalić Biskupa Popiela z dyjecezyji Płockiéj i deportować go na zawsze.

W obecnéj chwili Biskup Popiel nie znajduje się już w granicach Królestwa.

O powyższym stanie rzeczy poczytuję sobie za obowiązek zawiadomić Wgo Pana z rozkazu JWgo generała Feldmarszałka.

Zawiadujący, *Muchanow.*

— Z Krakowa odbieramy następne ogłoszenie:

W tych dniach opuściła prasę drukarską książka pod tytułem: „Arka Pociechy czyli Zbiór Nabożeństwa dla powiększenia chwały Pana Boga na ziemi. Na cześć Najświętszéj Panny Maryji od Pocieszenia i świętych Sług Bożych modlitwami i kościelnymi śpiewy zwiększony, dla duchownego pożytku prawowiernych Chrześcijan, powtórnie do druku podany.“ Kraków nakładem ks.ks. Augustyjanów, czcionkami J. Bensdorffa 1868 r. W formacie 8-ki, liczy oprócz tytułu, przemowy do Czytelnika i kalendarza, 431 stronic druku. Książka ta wyszła w Krakowie po raz ostatni 1778 roku, a lubo za staraniem ks.ks. Augustyjanów cztéry razy w Warszawie była przedrukowaną, to przecież dzisiaj liczy się do rzadkości. Obecne wydanie zbliża się co do objętości do wydania warszawskiego z roku 1859. — Cenzura Duchowna na czele tego wydania umieszczona nadmienia: „iż zbiór nabożeństwa w téj książce zawarty nietylko nie zawiera w sobie nic takowego, coby się sprzeciwiało wierze świętéj katolickiéj lub dobrym obyczajom, ale owszem jest on wielce użytecznym dla prawowiernych chrześcijan; rozbudzi on bowiem w ich sercach gorliwą pobożność ku Bogu i Najświętszéj Pannie Maryji, stąd też powtórnie może być drukiem upowszechniony.“

Nabyć ją można w klasztorze ks.ks. Augustyjanów w Krakowie przy kościele św. Katarzyny za cenę 80 kr. w. a.

— Utrzymuje się pogłoska, że kardynał arcybiskup Rauscher ma zamiar zrzec się swego dostojnego stanowiska i wstąpić do klasztoru. Na arcybiskupstwo wiedeńskie ma być powołanym, jak twierdzą, teraźniejszy biskup w Lincu, to znów arcybiskup ołomuniecki. Dzien-

niki wiedeńskie tak namiętną prowadzące walkę z duchowieństwem, jeśli nie grzeszyły zbytnią sympatyją dla kardynała Rauszera, z większą jeszcze zasiekłością zwracają się przeciw domniemanym jego następcom.

(*Czas.*)

— Biskupi czescy zamierzają zapytać się rządu przedlitawskiego względem stanu czeskich funduszów religijnych, naukowych i szkólnych i na jakie właściwie cele od czerwca 1867 r. obracano reszty tych przeszło 20 milijonów złr. wynoszących funduszów? Nikt nie zaprzeczy biskupom czeskim prawa do wystosowania podobnéj interpelacyji, bo fundusze wspomnione stanowią rzeczywiście nienaruszalną własność Królestwa Czeskiego, a o fundusze te właściwie nietylko czeskim — ale i galicyjskim i innym biskupom austryjackim upominaćby się wypadało; lecz z drugiéj strony nie ulega wątpliwości, że duchowieństwo w téj chwili interpelacyją tą przyczyni się do pomnożenia trudności rządowi.

(*Czas.*)

— Z korespondencyji rzymskiéj do *Czasu* wyjmujemy niektóre szczegóły:

Nie ma już wcale mowy o odwołaniu korpusu okupacyjnego na teraz. Rząd francuzki po pewnym wahaniu się odpowiedział hrabiemu Menabrei, że wobec szerzącego się w całych Włoszech stowarzyszenia *Zemsty za Mentanę* i gotujących się nowych zamachów na Rzym przez stronnictwo czynu, którego rząd włoski nie zdaje się być w stanie poskromienia, nie może obecnie cofnąć swojéj załogi.

Wciąż słychać tutaj o wielkich przygotowaniach w łonie partyji czynu. Policyja rzymska wykonywa ciągle rewizyje. W rządowych sferach twierdzą, iż odkryto wielki skład broni w pewnym starym i opuszczonym domu nad Tybrem obok kościoła św. Jana Florentczyków. Mgr. Randi, minister policyji, który osobiście o takowym uwiadomionym został, posłał tam żandarmów, którzy nic zrazu znaleść nie zdołali. Dopiéro za drugą rewizyją wykonaną przez kapitana policyjnéj straży Baldoniego odkryto izbę szczelnie zamurowaną, w któréj podług raportów rządowych znajdowało się 24 skrzyń pełnych sztyletów i pałaszów, tudzież do tysiąca obosiecznych toporów nowego rodzaju broni wymyślonego przez maszynistów. — Hr. Armand przybyły świéżo z Paryża i tymczasowo zastępujący margrabiego Banneville, który w październiku dopiéro obejmie swój urząd, wnet obszerną relacyję o tym odkryciu przesłał do Paryża. Ma ono posłużyć za nowy dowód rewolucyjnych knowań, oraz niezbędności przedłużenia nieokreślenie okupacyji francuzkiéj.

— *Nowoje Wremia* w następny sposób piętnuje środki rządu swego przedsiębrane celem wytępienia wiary katolickiéj na Litwie:

Zabierając katolickie kościoły i klasztory, należałoby przynajmniéj tak postąpić, aby lekkomyślnie nie drażniono uczucia katolików. Natomiast dawne klasztory przemieniono na śpichrze, stajnie, koszary i więzienia. Smutno patrzeć na te gmachy, jeszcze smutniejsza pomyśleć o szkodzie, którą przynoszą krajowi. Powody, dla których je zabrano, nie są każdemu wiadome, i dla tego więc łatwo ludzie niechętni młodzież mylnie o tym pouczają przedmiocie, a dziennikarze zagraniczni piszą artykuły wyrzucając rządowi, że używa środków haniebnych. Sam lud wiejski w żaden sposób nie może się stać religijniejszym, widząc gmachy religijne w tym stanie, a z upadkiem religiji upada moralność i cały poziom życia spółecznego. Tak w prowincyjach Zachodnich religija grecka sama sobie stwarza nieprzyjaciół i osłabia swą własną siłę. Dopóki kwestyja religijna zostaje w położeniu dzisiejszym anormalnym, ani pokój, ani miłość, ani dobry byt nie zamieszka w tych dzielnicach. Nie księża katoliccy, na których tyle krzyku, ale prześladowania, na ktore kościół ich wydano, temu winny. Przyszło do tego, że wyznanie chrześcijańskie, bronione przez prawo i tolerancyją cesarza, w pismach urzędowych podawane jest na szyderstwo, że kościoły katolickie zwą bóżnicami bałwanów, że obrazy świętych zwą idolami, relikwije staremi kośćmi, księży szatanami. Wiele parafiji od dwóch lat pozbawiono wszelkiéj opieki duchownéj; czternastu tysięcom ludzi zabroniono pełnić religijne swe obowiązki. Moglibyśmy przytoczyć mnóstwo przykładów, gdzie katolicy chrześcijanie chcący pochować starą matkę, syna ożenić, córkę ochrzcić, nie mogli znaleść księdza swego obrządku do spełnienia aktu świętego i stąd w prawdziwą wpadali rozpacz. Dwa lata trzymając tych ludzi z dala od ich kościoła, wstrząśniono do głębi w kraju zasady moralne.

— *Edward Decpetiaux*, były sekretarz kongresu katolickiego w Malines, jeden z najgorliwszych pisarzów i obrońców katolicyzmu w Belgiji, znakomity statystyk, autor wielu dzieł o więzieniach i zakładach dobroczynnych, o pauperyzmie, o kolonijach rólniczych i t. p., zmarł d. 21 lipca po dość długiéj chorobie w Brukseli. Urodzony w r. 1804, zajmował z początku posadę adwokata, służył późniéj wojskowo w r. 1830 i należał do liberalnych, aż do r. 1857. Rozprawy w izbie o instytucyjach dobroczynności, były powodem do zmiany przekonań i przyłączenia się czynnego do katolików. Pisywał do *Révue génerale* i innych dzienników, kierował także znanym *Journal de Bruxelles.* Mąż to był wielkiego znaczenia i powagi. Zajmował długo posadę jeneralnego inspektora więzień i zakładów dobroczynności, pełniąc obowiązki te z gorliwością wielką. Zostawił po sobie żal powszechny.

— *De imitatione Christi, libri quatuor*, Scripturae Sacrae, cum auctore concordantia, orationibusque ex SS. Partibus plerumque excerptis locupletata, opera V. Postel. Paryż. Adryjan Le Cléze. Nowe i nadzwyczaj staranne wydanie książki, bez któréj żaden dom pobożny i żadna dusza pobożna obejść się nie może. Wydawca ks. Postel, w zawiązanym sporze o autorstwo téj księgi, dotąd stanowczo nie rozstrzygniętym, jest za przyznaniem jéj Tomaszowi à Kempis. Z drugiéj strony uczony biskup Bruges, ks. Malou, silnie obstaje za Gersonem, autorem Ogrodu Różanego; a niedawno p. Tamizey Laroque, w Rocznikach filozofiji chrześcijańskiéj (Annales de philosophie chretienne), przywiódł także dość mocne dowody za Gersonem. Stanowczego wszakże nic jeszcze wyrzec niepodobna.

Nakładzca i Redaktor ks. Stagraczyński w Poznaniu. — Czcionkami Drukarni Tygodnika Katolickiego (A. Schmaedicke) w Poznaniu. W komisie L. Streisandta w Grodzisku.